

gevel kunne have forestillet sig denne handling som noget mere reelt. Ellers kunne den jo glimrende have været henlagt til et tidligere tidspunkt på dagen.

I sidste afsnit får man at vide, at morgengaven er germansk af oprindelse og intet har med kristelig tankegang at gøre. Lizzie Carlsson følger den retning i teorien, der betragter morgengaven som en *pretium virginitatis*, og hun henviser i denne forbindelse bl. a. til det faktum, at man rundt om i litteraturen finder eksempler på gaver til enker, der gifter sig påny. De får en aftengave.

Det er svært for en kun-retshistoriker at tage stilling til et arbejde, der i lige høj grad ønsker at belyse den kulturhistoriske og den retshistoriske side. Lizzie Carlsson har ydet et ekseptionelt stort arbejde med at indsamle materialer strækkende sig i tid fra Gregor af Tours (ca. 570) og til langt ind i det 17. århundrede. Hun har formået at ordne og systematisere dette stof, så det er blevet både fængslende og morsom læsning. Alligevel synes det på sin plads at fremsætte den indvending, at dette voldsomme materiale ikke bærer præg af at have været genstand for den strengeste kildekritik, således at fremstillingen på sine steder kommer til at minde om det, som L. L. Hammerich kalder »das hypothetische Recht beim vermuteten Urvolk«.

Bogen er forsynet med glimrende kommentarer og udførlige kilde- og litteraturlister samt sagregister. Den fremtræder som et interessant bidrag til belysning af forholdene i den hedenske tid og i den første overgangstid. Lizzie Carlsson lover os allerede et efterfølgende bind, som skal tage den katolske middelalderkirkes ægteskabsordning og kvindens retsstilling i almindelighed op til behandling.

INGER SKYUM-NIELSEN, f. DÜBECK

R. C. VAN CAENEGEM/F. L. GANSHOF: Kurze Quellenkunde des Westeuropäischen Mittelalters. Eine typologische, historische und bibliographische Einführung. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1964. xiv + 365 sider. 26 DM.

Teknisk indføring i arbejdet med kilderne til Vesteuropas middelalderhistorie – om også rent teknisk i sit sigte – kræver andet og mere end bibliografi og metodiske læresætninger. Foruden de forskellige arter af kildemateriale med deres muligheder og svagheder er det nødvendigt at kende den historiske udvikling af de institutioner, der har bevaret materialet til vore dage, og i hvis varetægt det henligger til udnyttelse; og endelig må begynderen forsøge at sætte sig ind i det arbejde, der allerede er gjort for at gøre kilderne tilgængelige for forskningen. I en enkelt vejledning at opfylde disse typologiske, historiske og bibliografiske krav, lykkes kun for en heldig hånd, men tjener da til at bringe materialet ind i den sammenhæng med historiske forhold, uden hvilken det ikke kan afvindes al den kundskab, der er mulig. Forståelse af de vilkår, hvorunder oplysninger er kanaliseret fra fortiden til vore dage, tillader at se historikerens arbejde som led i en proces, der i sig selv er historisk.

Denne vanskelige kombination synes i udpræget grad at være lykkedes for den introduktion, der skyldes professor F. L. Ganshofs samarbejde med sin elev og efterfølger R. C. van Caenegem, og som hermed foreligger i tysk oversættelse.

Værkets klare og logiske opbygning lader de tre første bøger behandle de middelalderlige kilders typologi (s. 9–116), de vigtigste bibliotekers og arkivers historie og opbygning (s. 117–43) og de store kildeudgavers og kildefortegnelser plan og udvikling (s. 145–256). Hvert afsnit udmunder i en detaljeret bibliografi såvel vedrørende kildematerialet selv som de tekniske hjælpemidler til dets benyttelse. Efter værkets hele plan gælder det for bog I, at den bevæger sig langt ind i kildernes egen historie (udviklingen af den middelalderlige historiografi og af diplomatikken; de retslige, administrative og økonomiske kilders herkomst og beskaffenhed), og for bog III, at den ved betragtningen af kildeudgivelser fra det 16. til det 20. århundrede nyttiggør historiografiens forhold til den almindelige åndshistorie i karakteristikken af det arbejde, der er udført. Som bog IV (s. 257–99) er tilføjet en overvejende bibliografisk oversigt over den hjælp, der bydes middelalderhistorikeren af tilgrænsende videnskaber (navnlig filologien, men også personalhistorien, stednavneforskningen og kronologien). Endelig følger som bog V (s. 301–32) en række boglister vedrørende de egentlige historiske hjælpevidenskaber (diplomatik, palæografi, epigrafik, numismatik, sigillologi og heraldik). Benyttelsen er lettet ved et fyldigt register omfattende alle forfattere og historiske personer, alle anonyme værker, tidsskrifter og skrifterækker.

I de første tre bøger ligger værkets betydeligste nytteværdi (der for skandinaviske historikere ikke bliver mindre ved, at nordiske forhold kun er sparsomt repræsenteret). Formen er så enkel, at værket kan benyttes på det absolutte begynderstadium – indholdet til gengæld så fyldigt, at det vil gøre nytte på et langt mere avanceret trin.

KAI HØRBY

GILES CONSTABLE: *Monastic Tithes from Their Origins to the Twelfth Century*. Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, New Series, Vol. 10. Cambridge University Press, 1964. xxi+346 sider. 50 sh.

Problemet kloster og tiende fra det 7. til det 12. århundrede har central historisk interesse. Ordet *claustrum* antyder, hvilken fuldstændig udelukkelse af den omgivende verden der oprindeligt ansås for nødvendig, dersom de radikale frelseskrav skulle kunne realiseres af de få, der havde undergivet sig disse vilkår. Enhver forbindelse med den ydre verden var et brud med den eksistens, der skulle være klostrets. Dette var oprindeligt hverken et led af kirken eller af samfundet.

Hvorledes klostrenes stilling over for kirke og samfund ændres med tidens krav og når en foreløbig afklaring med Det fjerde Laterankoncilium i 1215, kommer navnlig til udtryk i forhold til den tiendeafgift, der med rod i bibelsk og kanonisk tradition blev et væsentligt grundlag for den katolske kirkes etablering. Den foreliggende afhandling er en gennemgang af dette problemkompleks med særligt henblik på pavestolens indgriben under Hadrian IV og navnlig Alexander III.

I det 7. århundrede var de fleste klostre tiendepligtige af eget arbejdsudbytte; munke modtog normalt ikke præstevielser, og klostret var derfor ligestillet med lægfolket i afhængighed af kirkelig betjening ved sognegejstligheden – og